

ЕКОНОМІКА

УДК 330.322.01
JEL E20, F21, G31

Теоретичні засади дослідження інвестицій та інвестиційної діяльності

Сандульський Р.П.

Білоцерківський національний аграрний університет

 E-mail: Сандульський Р.П. sandulskyi_ruslan@btsau.edu.ua

Сандульський Р.П. Теоретичні засади дослідження інвестицій та інвестиційної діяльності. Економіка та управління АПК. 2024. № 1. С. 95–109.

Sandulskyi R. Theoretical basis of investments and investment activity research. AIC Economics and Management. 2024. № 1. PP. 95–109.

Рукопис отримано: 01.03.2024 р.
Прийнято: 15.01.2024 р.
Затверджено до друку: 24.05.2024 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2024-189-1-95-109

Стаття присвячена узагальненню основних положень провідних економічних теорій в області інвестування, систематизовано основні етапи розвитку теорії дослідження інвестиційного процесу. Метою статті є вивчення еволюції та систематизація теоретичних засад, які розкривають сутність інвестиційних відносин та їх поглиблення в умовах актуалізації концепції сталого розвитку, економіки знань та формування інформаційної економіки.

Доведено наявність тісного внутрішнього зв'язку інвестицій та інновацій, провідну роль інвестування у забезпеченні економічного зростання та переходу до технологічного укладу Industry 4.0, здійсненні структурних та інституціональних перетворень, цифровізації інвестиційного процесу, подоланні негативного впливу пандемії COVID-19, воєнних конфліктів тощо.

Автором критично розглянуто положення провідних економічних шкіл в області інвестування та зроблено висновок щодо розвитку теорії дослідження інвестиційної діяльності, а також зміни інвестиційної поведінки господарюючих суб'єктів. Систематизовано методологічні підходи класичної, неокласичної, кейнсіанської, інституціональної економічних шкіл, які викладено в теоріях інвестицій та накопичення, що розкривають питання трансформації інвестиційного процесу під впливом факторів ендогенного і екзогенного характеру.

Зроблено висновок, що інвестиційний процес відтворення суспільного капіталу, на якому базується економічний розвиток, змінюється в рамках історичної трансформації всієї системи економічних відносин, що зумовило вдосконалення інвестування відповідно до викликів індустріального розвитку економіки. Доведено, що найвищий рівень обґрунтованості та результативності для дослідження категорії інвестицій має системно-синергетична методологія, оскільки дозволяє поглибити уявлення про категорію інвестиції.

Автором наголошено, що системно-синергетична методологія враховує інформаційну та екосистемну природу сучасного інвестиційного процесу, який відображає нелінійні тенденції руху та розвитку економічної системи, а також є механізмом здійснення інновацій суб'єктами господарювання. Обґрунтовано, що інвестиції - це самостійна економічна категорія, процес накопичення та розширеного відтворення суспільного капіталу, що розглядаються в якості цілісної єдиної складної системи. Аргументовано, що інвестиції - це складна багаторівнева, багатосуб'єктна і багатооб'єктна система відносин щодо накопичення суспільного капіталу в національній економіці.

Доведено, що розвиток інвестиційних процесів на макро-, мезо-, мікрорівнях у сучасних умовах вимагає створення відповідної екосистеми організації процесу інвестування, результативне функціонування якої досягається за умови повного задоволення інтересів усіх стейкхолдерів. Відзначено, що в умовах актуалізації концепції сталого розвитку, циркулярної та «зеленої економіки» необхідно забезпечити реалізацію сталого інвестування з метою підвищення соціально-відповідального економічного розвитку на основі стандартів ESG-розвитку.

Ключові слова: теорія інвестування, інвестиційний процес, інвестиції, екосистема інвестування, стале інвестування, цифровізація.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Процеси інвестування набувають важливої ролі в економічній теорії та практичній діяльності господарюючих суб'єктів, оскільки сприяють забезпеченню розширеного відтворення та макроекономічного зростання. В умовах ведення нашою країною війни із російським агресором, особливо в повоєнному відновленні, питання активізації інвестиційної діяльності набувають особливої актуальності. Як зазначають дослідники, війна в країні ускладнила інвестиційні процеси та змінила умови інвестування, однак провідні країни світу мають інтерес у вкладенні інвестиційного капіталу в такі галузі, як інноваційні технології, сільське господарство, фінансовий сектор, логістика, енергетика, корисні копалини та оборонна промисловість [1, 2].

У нинішніх умовах необхідно враховувати такий чинник, як цифрові трансформації сфер національної економіки, які істотно змінюють функціонування елементів інвестиційного процесу та потребу в якісному удосконаленні інвестиційних відносин з метою досягнення економічного зростання у галузях та економіці в цілому в умовах кризи фінансової системи, посилення невизначеності в економічному розвитку.

Очевидно, що цифровізація зумовлює зміни інвестиційного процесу, оскільки впливає на суб'єктну, об'єктну та інституціональну структури інвестиційного процесу, який набуває властивостей багаторівневої та багатосуб'єктної екосистеми, розвиток якої базується на цифрових фінансових технологіях, використанні альтернативних децентралізованих джерел та інструментів фінансування. За таких умов змінюється архітектоніка інвестування, у якій провідного значення набувають цифрові платформи, хмарні технології та технології блокчейн, використання штучного інтелекту. Використання цифрових інструментів в організації інвестування розширює перелік суб'єктів інвестиційного процесу, зумовлює розвиток численних механізмів та інструментів інвестування, об'єктів вкладення інвестицій, що вимагає поглиблення теоретичних засад інвестиційної діяльності в сучасних умовах розвитку національної економіки.

Крім того, важлива роль аграрного сектору економіки у забезпеченні продовольчої безпеки країни та формуванні надходжень до бюджетів усіх рівнів під час воєнного стану, що можливо реалізувати за умови активізації інвестиційної діяльності на рівні агробізнесу, регіонів, галузей економіки. У сучасних умовах інвестування в аграрну галузь, яка навіть в умовах війни забезпечує прибутко-

вість агробізнесу [3], стає однією з найбільш ефективних стратегій забезпечення стійкості в умовах підвищених ризиків. Представлені аргументи посилюють необхідність проведення поглиблених теоретичних і прикладних досліджень в напрямі забезпечення збереження інвестиційної активності суб'єктів господарювання та їх адаптивності до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього інвестиційного середовища.

Вивчення процесів інвестування на всіх етапах розвитку економічної науки є невіддільною частиною важливих питань економічної теорії. Відомо, що меркантилісти сформували основи дослідження накопичення капіталу, переважно в сфері обігу. Своєю чергою, формування фрагментарних засад класичної теорії відтворення та накопичення капіталу було зроблено на основі проведення досліджень у сфері виробництва У. Петті, що стало наступним етапом розвитку теорії інвестування.

Відтворювальний підхід до накопичення капіталу, запропонований фізіократами у працях Ф. Кене та А. Р. Тюрго, забезпечив розвиток знань про інвестування як постійно відновлювального процесу, на якому базується процес відтворення. Представники класичної школи А. Сміт та Д. Рікардо сформували вагомий доробок в аналіз накопичення капіталу як основи єдності фаз відтворення.

Продовження розвитку теорії інвестування знаходимо у працях К. Маркса, у яких представлено інвестування як системний макроекономічний процес накопичення капіталу, що є органічною єдністю матеріально-речового та вартісного аспектів. Водночас маржиналісти Л. Вальранс, Д. Кларк та їх послідовники основну увагу приділили ролі інвестування в мікроекономіці, а також розробили концепції інвестиційної поведінки фірми, поглибили питання інвестиційних ресурсів та їх ринку. Прибічники неокласичної теорії А. Маршала розглянули інвестиційну динаміку на основі аналізу численних факторів, що на них впливають.

Розвиток теорії інвестування зроблено у працях Д. М. Кейнса, де інвестиції розглядаються як глобальний макроекономічний процес. Кейнсіанські ідеї про національну макроекономічну інвестиційну модель розвинено у працях Дж. Хікса та Р. Харрода, які дослідили процеси інвестування в аспекті регулювання макроекономічної рівноваги, вперше розглянули явище акселератора як наслідок інвестиційного процесу та впливу акселераційних наслідків інвестування на мікроекономічну та макроекономічну динаміку.

Мета дослідження. Метою статті є вивчення еволюції та систематизація теоретичних засад, які розкривають сутність інвестицій та інвестиційної діяльності та поглиблення теорії в умовах актуалізації концепції сталого розвитку, економіки знань та формування інформаційної економіки.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці закордонних та вітчизняних вчених з питань інвестування, розвитку структурних елементів та особливостей їх функціонування. На основі узагальнення основних положень провідних економічних теорій в області інвестування автором систематизовано основні етапи розвитку теорії дослідження інвестиційного процесу, зокрема, зміни поведінки суб'єктів господарювання.

Методологічною основою дослідження стали засади неокласичної, кейнсіанської, посткейнсіанської, інституціональної економічних теорій, у яких розглядалися поняття «інвестиції та накопичення», «циклічні коливання інвестиційної діяльності», «фінансові інвестиції» тобто, розвиток інвестиційного процесу під впливом макро- та мікросередовищ.

Як методи дослідження використано загальнонаукові методи пізнання, аналізу та синтезу, дедукції, індукції, аналогії, економічної компаративістики. Крім того, використано історичний, структуральний, відтворювальний методологічні підходи до вивчення інвестиційного процесу.

Результати дослідження та обговорення. Категорія «інвестиції» є основною системоутворювальною в економічній теорії, що пояснює підвищений до неї інтерес в усіх без винятку економічних школах упродовж тривалого періоду часу. Узагальнення наукової літератури дозволило встановити, що вивчення інвестицій супроводжувалося істотним розширенням наукового знання про їх природу, генезис, сутність, суперечності та тенденції розвитку. Водночас окремі положення теорії інвестицій залишаються об'єктами тривалих дискусій, а сучасні виклики та тренди вимагають переосмислення предметної області, конкретизації та уточнення розуміння ролі та місця інвестицій в сучасній економіці, поглиблення розуміння засадних положень, представлених у класичних економічних теоріях.

Спостерігається тісний внутрішній зв'язок інвестицій та інновацій, а також визначальна роль інвестування у забезпеченні економічного зростання та переходу до технологічного укладу Industry 4.0, здійсненні структурних та інституціональних перетворень, цифровізації

інвестиційного процесу, подоланні негативно-го впливу пандемії COVID-19, воєнних конфліктів, які зумовлюють деглобалізацію, посилення ролі національної незалежності та інших аспектів інвестування, а також впливають на розвиток теорії та практики інвестування.

Термін «інвестиція» походить від латинського слова «investire», що означає «вкладати» [4], який є найбільш часто вживаним як на законодавчому рівні, так і в економічній літературі. Водночас дискусія, що ведеться у науковій спільноті щодо розуміння економічної природи інвестицій, доводить відсутність універсального підходу до дефініції цієї категорії. Водночас еволюція розвитку економічної думки свідчить про те, що представниками різних економічних шкіл визначається провідна роль інвестицій у реалізації принципів сталого розвитку у формуванні модернізації виробничого потенціалу, соціальної та екологічної сфер. Саме тому не можна погодитися із науковцями - прибічниками наукових концепцій теорії інвестицій класичної, кейнсіанської та інституціональної шкіл, які наголошували на необхідності здійснення інвестиційних вкладень та визначальній їх ролі у забезпеченні зростаючої динаміки розвитку економіки.

Розглянемо детально розвиток теорії інвестування на основі систематизації базових положень провідних економічних теорій. Так, представники меркантилізму ототожнювали багатство нації із грошовими коштами та їх надходженням в країну коштом підтримки позитивного сальдо зовнішньоторгового балансу. Відомо, що прибічники цієї теорії віддавали перевагу інвестуванню в оборотні активи, зокрема, товарну продукцію, яка використовувалася з метою ведення зовнішньої торгівлі та забезпечення добробуту суспільства та держави шляхом залучення капіталу із зарубіжних країн. Зазначимо, що меркантилісти обґрунтували необхідність регулювання умов, які б сприяли формуванню інвестиційних ресурсів та надходжень в країну іноземних інвестицій [5].

Крім того, прибічники меркантилізму розглядали ощадливість та схильність до накопичення підприємців як основу процесу інвестування. Відомо, що меркантилісти критикували паразитування феодалів та висунули ідею про те, що накопичення є функцією продуктивного класу та його характерною особливістю. Оскільки ними розглядалася переважно сфера обігу, то значний інтерес у дослідженнях приділяли питанням грошових відносин як джерелам заощаджень, накопичень та інвестицій. Отже, період початкового накопичення капіталу, який виступав основним об'єктом

досліджень меркантилістів, став імпульсом до подальшого розвитку інвестиційних відносин.

Перенесення досліджень із сфери обігу в сферу виробництва, які знаходимо у пізніх працях У. Петті, стало початком зародження класичної економічної теорії та формування фрагментарних засад класичної теорії відтворення та накопичення капіталу, тобто, виникнення та розвитку інвестування.

Фізіократи запропонували відтворювальний підхід до накопичення капіталу, що забезпечило прирощення знань про інвестування як внутрішньосистемний постійно відновлювальний процес, на якому базується розвиток процесу відтворення. Так, відтворювальні схеми економічної таблиці Ф. Кене [6] стали основою для побудови макроекономічної теорії інвестування як складової частини процесу відтворення в масштабах національної економіки. За такого підходу накопичення стало розглядатися як невіддільний елемент колообігу матеріальних та грошових коштів. Зазначимо, що прибічники меркантилізму розглядали накопичення капіталу як грошовий процес, а школа Кене розширила уявлення про накопичення капіталу, оскільки досліджувала цей процес у відтворювальній сфері на прикладі сільського господарства.

Засновник класичної теорії А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» [7] обґрунтував зв'язок між процесами зростання капіталу (інвестицій) та нарощенням багатства нації. Дослідник наголошував на тому, що добробут населення залежить від величини інвестованих засобів у сферу виробництва. Водночас А. Сміт запропонував визначення та аналіз поняття «капітал». Так, капітал він розглядав на основі частини заощаджень, призначених для одержання доходу, а також як запаси засобів виробництва, необхідних для продовження процесу виробництва.

Крім того, А. Сміт зробив спробу класифікувати капітал залежно від засобів та об'єктів інвестування, виділивши дві форми інвестицій. Так, перша форма «основний капітал» передбачала затрати на відновлення та нарощення факторів виробництва, у результаті здійснення яких відбувається зростання національного багатства. Друга форма «оборотний капітал» охоплює майно і гроші індивідуумів, які приносять прибуток, та передбачає перерозподіл національного багатства між окремими суб'єктами господарювання. Отже, оборотний капітал забезпечує одержання прибутку, однак постійно залишає свого власника в одній формі, а повертається до нього в іншій, перебуваючи у

безперервному русі. Зазначимо, що витрати на заробітну плату Сміт вважав частиною оборотного капіталу.

Завершення становлення економічної теорії як самостійної науки, що зроблено в працях А. Сміта, означало формування засад класичної теорії інвестицій. Автор вперше надав відповідь на питання про роль накопиченого багатства, яке залишилося після споживання при переході від простого до розширеного відтворення. Смітівська теорія довела взаємозв'язок накопичення капіталу зі зростанням кількості працівників, підвищенням продуктивності праці та поглибленням її поділу. Він довів пріоритетну роль та взаємозв'язок накопичення капіталу в реальному секторі з процесом формування умов для розширення відтворення сукупного суспільного продукту національної економіки.

Зазначимо, що на основі розвитку ідей А. Сміта Д. Рікардо поглибив розуміння відтворювальної та вартісної природи накопичення капіталу. Він обґрунтував фундаментальне положення про те, що капітал є накопиченою працею, уречевленою в засобах виробництва, а безпосередньо накопичення є прирощенням надлишку продукту в додаткових засобах виробництва і життєвих коштах для додаткових працівників, що дозволило розвивати уявлення про накопичення як відтворювальний процес, який постійно повторюється. Отже, накопичення капіталу розглядається Д. Рікардо як категорія продуктивної сфери, а сутність накопичення розкривається на основі поняття «капітал».

Надалі Джон Стюарт Міль привертая увагу до продуктивного характеру інвестицій, першоджерелом яких виступають заощадження, які забезпечують формування капіталу з метою трансформації відчутних впливів результатів праці на доходи від виробничої діяльності [8]. Таким чином, у працях Дж. С. Мілля накопичення капіталу розглядалося як макроекономічний параметр еволюції суспільства, який визначає динаміку такої еволюції. Він зазначав, що рівень і темпи накопичення детермінують матеріальну основу суспільного прогресу.

Інвестиційна теорія, розроблена у рамках класичної школи, є історично першою цілісною моделлю розвитку інвестиційної сфери, яка включає механізми та параметри інвестиційних параметрів на макро- і мікрорівнях. Прибічники класичного напряму розмежували поняття грошей і капіталу, обґрунтували роль накопичення капіталу та кредитних грошей в інвестиційному процесі.

Отже, класики економічної теорії розглядали накопичення як нарощення величини факторів виробництва внаслідок додаткової праці, що зумовлює надлишок вартості над необхідним продуктом. Накопичення стало розглядатися як акумулювання капіталу, основу якої становить капіталізація доданої вартості, яка повертається у відтворювальний процес в як додаткові фактори виробництва, що сприяє зростанню масштабів виробництва і продуктивності праці, а в кінцевому результаті – суспільному прогресу.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що представники класичної школи здійснили сутнісний аналіз накопичення капіталу як субстанціональної основи єдності фаз відтворення. Науково доведено, що класична концепція вперше системно описала інвестиційний процес як сутнісну основу накопичення капіталу в процесі розширеного відтворення.

Наступний етап у розвитку теорії інвестування пов'язаний із доробком К. Маркса, який трактує капітал як вартість, що приносить додану вартість в процесі її колообігу. За підходом К. Маркса, капітал є рухом, процесом колообігу, що проходить різні стадії, процес, який включає в себе три різні форми колообігу: грошову, товарну і виробничу [9]. За К. Марксом, інвестування – це системний макроекономічний процес накопичення капіталу, який органічно поєднує матеріально-речову та вартісну складові. Він також вперше описав історичну тенденцію капіталістичного накопичення, яка дозволила розкрити закон руху капіталістичного способу виробництва на основі вирішення його основного сперечання. Накопичення капіталу було представлено як єдність синергетичного саморозвитку економічної системи та суспільного прогресу в цілому. Поділяємо думку науковців про те, що в узагальненому вигляді інвестиційний механізм включає в себе безпосередньо процес інвестування, трансформацію ресурсів, які вкладаються суб'єктом інвестиційної діяльності у нарощення капіталу та одержання позитивного фінансового результату.

Дослідження маржиналістів були зорієнтовані на вивчення факторів, що впливають на інвестиційний процес на рівні окремих господарюючих суб'єктів – підприємств. Вони визначали систему факторів, які впливають на попит і пропозицію інвестиційних ресурсів та інвестиційних товарів, досліджували питання ціноутворення на інвестиційному ринку, виявляли кількісні залежності взаємодії інвестованого капіталу та інших факторів виробництва,

обґрунтовували сутність та використання таких категорій: «гранична вартість інвестиційних товарів» і «гранична продуктивність інвестованого капіталу». Маржиналісти сформулювали рівняння відоме як «Правило Вальраса», у якому пов'язано баланс міжнародної торгівлі з послугами і балансом руху інвестованого капіталу [10].

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що класична економічна наука сформулювала термінологічний апарат теорії інвестування. Так, А. Сміт використовував поняття накопичення («accumulation»), однак поняття інвестиції («investment») ним не використовувався. Пізніше, в умовах початку формування фінансового ринку та фінансових інструментів, Д. Рікардо став використовувати термін «investment of capital» (інвестування капіталу) та поняття «accumulation of capital» (накопичення капіталу), які тлумачив як вкладення капіталу не лише у виробництво, але і в інструменти фінансового ринку, а пізніше вживав дефініцію «investment» (будь-яке вкладення грошей для одержання доходу).

Неокласичний напрям в економічній науці поєднав ідеї австрійської, лозанської та англо-американської шкіл. У цей період відбулося ускладнення економічних відносин, вивчення яких вимагало використання аналізу функціональних логіко-математичних залежностей. Відбулася повна заміна поняття «накопичення» на «інвестиції». Якщо накопичення означало аналіз субстанційних матеріальних процесів, то інвестиції стали означати пошук математичних взаємозв'язків між грошовими категоріями «ресурси», «затрати», «вкладення», «ціни». Безпосередньо поняття «інвестиції» стали трактуватися як чисто грошові вкладення з метою одержання доходів, незалежно від форми об'єкта вкладень. Такі вкладення можуть мати місце не лише при розширеному відтворенні (власне накопичення капіталу), але й при звуженому, при якому скорочується величина процесу відтворення. Під інвестиціями стали розглядати будь-які інструменти, що приносять дохід їх власнику, до яких відносять культурні, інтелектуальні і нематеріальні цінності. За такого підходу розуміння інвестицій базувалося на грошових потоках.

У цей період розвиток фінансових ринків в економіці супроводжувався циклічністю, невизначеністю і непередбачуваністю, волатильністю цін, посиленням фінансових ринків. Випадкові взаємозв'язки були змінені на функціональні залежності, які відображають вплив окремих параметрів фінансового ринку на результативні показники виробничої діяльності.

Підсумком цього етапу розвитку економічної теорії стало посилення практичної орієнтованості економічної науки.

Першими підхід розвитку теорії інвестування на основі функціональних взаємозв'язків стали використовувати маржиналісти. Л. Вальрас, Д. Кларк та їх послідовники зосередили основну увагу на ролі інвестування в мікроекономіці. Саме аналіз граничних величин (граничної корисності та граничної продуктивності), на яких базуються засади маржиналізму, створив передумови до виявлення принципово нових взаємозв'язків у здійсненні процесу інвестування [11]. Було розроблено концепцію інвестиційної поведінки фірми, досліджено питання інвестиційних ресурсів та ринку таких ресурсів. К. Маршал розглянув інвестиції в динаміці та розширив число факторів, які впливають та формують динамічну залежність [12]. За умови включення до аналізу такого чинника як дюрація, досліджено взаємодію коротко-, середньо- та довгострокових періодів інвестування. У результаті дослідник виявив істотний вплив на інвестиційну поведінку фірми таких факторів, як інновація, технологія та інформація. В інвестиційному аналізі вперше було розглянуто питання взаємозамінності факторів виробництва, виявлено фундаментальні глибинні взаємозв'язки між окремими категоріями в процесі інвестування. Зокрема, було поставлено завдання оцінювання ступеня впливу граничних величин прибутку, ренти відсотка, заробітної плати на процеси інвестування в аспекті теорії граничної корисності.

Отже, представник кембриджської школи економіки А. Маршал значну увагу приділив умовам здійснення інвестиційної діяльності, яка передбачає здійснення затрат на капітал та сприяє одержанню позитивного фінансового результату. Зазначимо, що на основі вивчення функціонування ринку капіталу А. Маршал аналізував фактори формування пропозиції та попиту на капітал та наголосив на можливості регулювання попиту на капітал нормою прибутку. Крім того, науковець дослідив структуру вкладень підприємств та віддачі від них, на основі чого зробив висновок, що визначальним фактором норми прибутковості капіталу є суб'єктивізм. Це було обґрунтовано тим, що передбачливий бізнесмен буде спрямовувати вкладення капіталу у всі ділянки виробництва доти, доки не буде досягнуто зовнішньої межі або границі прибутковості, тобто, тієї межі, при якій бізнесмену стане зрозуміло, що немає достатніх підстав вважати, що вигоди від кожного нового вкладення відшкодують його витрати.

Відомо, що «Велика депресія» 1930-х років довела неспроможність основного постулату класиків про невтручання держави в механізм вільного ринку. Це стало підставою підвищеного інтересу до наукових праць представників кейнсіанської школи, які виділяли важливу роль держави у розробці та використанні дієвого інструментарію регулювання ринкових процесів та забезпечення стабільності на макрорівні.

Дж. М. Кейнс у праці «Загальна теорія зайнятості, відсотків і грошей» термін інвестиції розглядав на основі поточного приросту цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності цього періоду [13]. Дослідник використовував два підходи до розуміння природи інвестицій: затратний та ресурсний, а також ототожнював заощадження та інвестиції, розглядаючи їх як частину доходу, яка не була використана у споживанні.

Згідно із затратним підходом, інвестиції розглядалися як процес здійснення затрат на відтворення основних фондів. Водночас роль грошового капіталу в обороті інвестиційних ресурсів зводилася до мінімуму, тоді як продуктивній стадії руху коштів завжди передують стадія перетворення наявних ресурсів у об'єкти інвестиційної діяльності, тобто, затрати. Своєю чергою, ресурсний підхід враховує таку послідовність інвестиційного процесу та передбачає перетворення інвестиційних ресурсів у вкладення коштів, але без використання затратного підходу для розуміння дефініції інвестицій. В умовах ресурсного підходу відбувається неврахування подальшого перетворення об'єктів інвестування у кінцевий продукт інвестиційної діяльності. Дослідник розглядав інвестування як єдиний цілісний процес, початковим пунктом якого є грошові кошти, а кінцевим – ефект, якого очікує інвестор.

Дж. М. Кейнс обґрунтував важливу роль інвестицій у формуванні та зміні величини доходу, нарощення якого є обов'язковою умовою для забезпечення розширеного відтворення. Так, зв'язок між приростом інвестицій та зростанням обсягу національного доходу існує як певне економічно доцільне співвідношення, яке автор назвав ефектом мультиплікатора. Цей показник базується на тому, що витрати на інвестиції перетворюються в первинні, надалі – вторинні і так далі, тобто, забезпечується їх використання у виробничому процесі у збільшенні початкової величини на суму одержаного доходу у послідовних циклах обігу. Показник мультиплікатора (k) – це числовий коефіцієнт, який показує величину зростання національного виробництва при зростанні

обсягу інвестицій. Причиною цього явища Кейнс назвав «психологічний закон», який впливає з того, що в умовах зростання реального доходу суспільство споживає його частину, яка постійно скорочується. Безперечно, обґрунтування основного психологічного закону має важливе методологічне значення, оскільки визначає поведінку основних макроекономічних суб'єктів, що включає у себе перевагу ліквідності, схильність до споживання, заощаджень та інвестування. Виділений дослідником психологічний закон, який визначає середню та граничну схильність домогосподарств до інвестування, споживання та інвестування, є важливим при дослідженні мультиплікативної ролі інвестицій у забезпеченні зростання доходів та обсягів національної економіки.

Однією з умов стимулювання інвестиційної активності автор вважав формування ефективного попиту, у якому виокремлював два його види: споживчий та інвестиційний. Дослідник встановив наявність прямого та зворотного взаємного впливу показників попиту та інвестицій, на основі чого ним обґрунтовано підходи до регулювання інвестиційних процесів на макrorівні, серед яких виділено державне кредитування, державне замовлення, систему оподаткування. Крім того, інвестиційна теорія Дж. М. Кейнса передбачала також державне регулювання і контроль інвестиційної поведінки фірм, на які основний вплив мають такі фактори як обсяги накопичень, рівень інвестиційного прибутку та вартість кредитних ресурсів.

Отже, Дж. М. Кейнс питання інвестування переніс на макроекономічний рівень, на якому функціональний підхід дозволив описати інвестиції як глобальний макроекономічний процес. Саме ця обставина підвищила важливість вивчення практики інвестування на рівні інвестиційної моделі держави, оскільки автор поставив питання ефективності функціонування саморегулювання інвестиційного ринку на основі державної монетарної та фіскальної політики. Автор на системній основі дослідив вплив інвестицій на показники макроекономічного розвитку, а саме: обсяг національного виробництва, інфляцію, циклічність, безробіття. Отже, функціональна методологія дала можливість Дж. М. Кейнсу дослідити важливі взаємозв'язки між такими макроекономічними показниками: споживання, заощадження та інвестиції, що покладено в основу державного макроекономічного регулювання ринкової економіки.

Автор вперше дослідив категорію інвестиційної активності, державний вплив на її ступінь та інтенсивність, вивчив вплив інвестиційного попиту на формування ефективного

попиту як визначального чинника макроекономічного розвитку. У результаті цього охарактеризував внутрішній взаємозв'язок інвестування та сукупного попиту.

Кейнсіанська модель активізації макроекономічних інвестиційних процесів органічно поєднувалася з інструментами кредитної, монетарної та податково-бюджетної політики держави. Автор у дослідженні органічно поєднував мікроекономічні та макроекономічні аспекти інвестування, на основі чого довів вплив норми прибутку, ставки оподаткування, реальної банківської ставки відсотка на інвестиційну поведінку фірми, що дало можливість обґрунтувати можливість державного регулювання цього процесу.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що макроекономічна складова функціональної методології вивчення інвестиційного процесу сприяла природенню наукового знання в аспекті інвестиційного мультиплікатора, макроекономічного попиту на інвестиції та відповідній їй пропозиції, внутрішнього взаємозв'язку інвестицій та заощаджень макроекономічних суб'єктів, поведінкових засад схильності до споживання, заощадження та інвестування.

Кейнсіанські ідеї про національну макроекономічну інвестиційну модель набули розвитку у його послідовників Дж. Хікса та Р. Харрода [14-16], якими було досліджено питання інвестування про регулювання макроекономічної рівноваги, де було вперше досліджено явище акселератора як наслідку інвестиційного процесу та впливу акселераційних стимулів інвестування на мікроекономічну та макроекономічну динаміку.

Отже, об'єктом аналізу теорії Дж. М. Кейнса є взаємодія заощаджень та інвестицій, схильність до заощаджень, державне інвестування та державне регулювання інвестиційного процесу; співвідношення валових, чистих, автономних та реальних інвестицій; питання оптимального рівня інвестицій; розгляд інвестицій у коротко- і довгостроковому періодах на основі інвестиційного попиту та інвестиційної пропозиції. Прибічники макроекономічної концепції вперше поставили наукову проблему оптимізації величини інвестування та розробили підходи до формулювання критерію оптимальності у взаємозв'язку із максимізацією обсягів споживання. Незважаючи на те, що кейнсіанська теорія на основі функціонального підходу забезпечила природення наукового знання, вона однак має певні обмеження у вирішенні абстрактної проблеми макроекономічної рівноваги, що залежить від впливу числен-

них суперечливих чинників, які формалізувати математично і графічно практично неможливо. Отже, функціональний підхід є недостатнім для уявлень про національну економіку як єдине багатогранне ціле, що створило передумови переходу до якісно нового напрямку дослідження категорії інвестицій на основі системного методу.

Представники неокейнсіанства продовжили дослідження Дж. М. Кейнса, доповнили та розширили багато його положень. Зокрема, концепцію мультиплікатора доповнили моделлю акселерації інвестиційних процесів, яка передбачає, що інвестиції є похідними від економічного зростання. На початку ХХ століття економіст Джон Бейтс Кларк висунув теорію, яка передбачала, що величина чистих інвестицій змінюється під впливом обсягів виробництва продукції [17]. Отже, підвищення темпів економічного зростання стимулює інвестиції, тобто, не зниження обсягів інвестицій зумовлює різке скорочення величини ВВП, а навпаки. Для фінансування інвестиційних проектів у будь-якому випадку забезпечується достатня величина коштів, що є предметом дискусії в економічній спільноті. Ця теорія неодноразово піддавалася критиці представників австрійської економічної школи. Так, у своїх дослідженнях Хесус Урта де Сото зазначав, що принцип акселератора може бути обґрунтованим лише у тому випадку, коли б капітальні блага використовувалися повністю, тобто, неможливо наростити виробництво споживчих благ без збільшення парку обладнання [18]. Однак найбільшою помилкою принципу акселератора є той факт, що цей показник залежить від існування незмінних пропорцій між капітальними благами, працею та випуском споживчих благ. Принцип акселератора не бере до уваги, що один і той же результат в одержанні споживчих благ може бути досягнутим при різних співвідношеннях між постійним капіталом, змінним капіталом і працею. Варіант конкретного співвідношення, який може обрати підприємець, буде залежати від структури відносних цін. Саме тому припущення, що між випуском споживчих товарів і послуг та величиною одиниць капітального обладнання, необхідного для його виробництва, існує фіксоване співвідношення не є хибним, оскільки не порушує базових принципів теорії цін на ринку факторів.

Представники австрійської школи в цілому критикували теорію втручання держави Кейнса, виділяючи провідну роль економічного лібералізму. Крім того, концепцію мультиплікатора вони також вважали помилковою, оскільки для неї властивий певний «матема-

тичний автоматизм», який не має відношення до реальних процесів формування структури виробництва [19]. Цю критику представників австрійської школи можна пояснити певним обмеженим використанням математичних залежностей.

Значний внесок у теорію інвестицій зроблено науковими розробками монетаристів, які розглядали грошово-кредитні механізми регулювання інвестиційних процесів [20]. Так, прибічники цього економічного напрямку виділяли істотний вплив грошової маси на вартість інвестиційних ресурсів та темпи зростання рівня доходів суб'єктів господарської діяльності. Тому з метою регулювання інвестиційної активності доцільно використовувати систему заходів впливу на такі параметри грошового обороту, як величина грошової маси, швидкість її обігу, обсяг грошової та кредитної емісії.

Економісти-інституціоналісти Т. Веблен, А. Шпитгоф, Дж. Коммонс, В. Мітчел, Д. Б'юкенен розглядали категорію інвестиції як частину соціальної системи [21]. Цей підхід поглибив методологію та підвищив комплексність вирішення інвестиційних завдань із урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства.

Методологія системного аналізу, яка сформувалася наприкінці минулого століття, передбачала розгляд об'єкта як системи із відповідним категоріальним апаратом, що базується на цільності та організованості матеріального світу, який перебуває в процесі постійного ускладнення та структурування. Системний аналіз запозичив практично всі переваги функціонального підходу та розширив їх можливостями синтезу впливу необмеженої кількості факторів, які характеризують складність та органічну цілісність системи відтворення. Саме ці можливості проявили себе у працях Кейнса, у яких доведено цілісність національної економіки на основі макроекономічної інтерпретації функціональної методології. Це стало відправним пунктом для системного аналізу макроекономічної динаміки.

Етап розвитку інформатики та комп'ютерної техніки перетворив інвестиційне моделювання у важливий інструмент дослідження, який органічно поєднує функціональний та системний підходи. Серед прибічників цього підходу - такі науковці як Тінберген, фон Нейман, В. Леонт'єв та інші. Системний аналіз дозволив поглибити розуміння категорій та їх функцій з позиції системних відносин, особливостей структурних взаємозв'язків, які розкривають ієрархію елементів відтворювального процесу, їх підпорядкованість.

Це дозволило одержати приращення науково-го знання про інвестування як атрибутивний момент відтворення шляхом переорієнтації акцентів з аналізу внутрішніх зв'язків та властивостей складових частин інвестиційного процесу в бік висвітлення пріоритетної ролі системних властивостей та характеристик інвестицій, які визначаються потребами системи вищого порядку, всередині якої вони виступають як органічний елемент. Очевидно, що такою системою вищого порядку є національна система розширеного відтворення, яка розкриває процес накопичення.

Вважаємо, що найбільш результативною для дослідження сучасних процесів інвестування є системно-синергетична економічна теорія, оскільки за такого підходу можна поглибити сутність категорії інвестиції як багаторівневої та багатоелементної системи, що саморозвивається нелінійно. Отже, економічна система – це цілісна впорядкована сукупність суб'єктів та об'єктів в екосистемному взаємозв'язку із базовим процесом інвестування. Цю множину можна класифікувати за різними ознаками, однак вона утворює єдину органічну єдність, результатом функціонування якої є накопичення капіталу в процесі розширеного відтворення. Отже, системно-синергетичний підхід посилює в собі евристичний потенціал сутнісної та функціональної методології в аспекті цілісного розуміння явища інвестування, який враховує також мінливість зовнішнього економічного середовища. Саме тому цей методологічний підхід забезпечує системний синтез категорії інвестиції.

У сучасних умовах методологія системного аналізу набула нової якості внаслідок використання досягнень синергетики (коеволюції), що уособлює міждисциплінарний напрям вивчення загальних закономірностей і принципів, на яких базуються процеси самоорганізації складних систем, які саморозвиваються. Синергетичний підхід базується на принципі коеволюції, змінює лінійне мислення, відкриває можливість вивчення закономірностей різноспрямованого руху відтворювальних систем, як висхідного, так і низхідного розвитку. Цей підхід характеризується інтегративною методологією, яка не передбачає механічного поєднання різних підходів до дефініції категорій економічної системи та процесів.

У нинішніх умовах розвиток світової економічної системи відбувається в період цифровізації та гео економічної трансформації, які неминуче впливають на здійснення відтворювальних процесів та суттєво змінюють процеси інвестування шляхом зміни їх структури,

ролі, механізмів організації, умов протікання інвестиційних циклів. Проведено критичний аналіз методологічних підходів до розгляду категорії інвестиції та виокремлено у якості найбільш результативного системно-синергетичний методологічний підхід, що дає можливість узагальнити сутнісну характеристику цієї економічної категорії.

Вважаємо, що сутність категорії інвестиції уточнюється та поглиблюється у міру розвитку самого об'єкта та еволюції наукових уявлень про нього. Очевидно, що інвестиції, як і будь-яке інше економічне явище, слід розглядати як конкретне поняття із врахуванням його саморозвитку. Невраховання цієї обставини призводить до розгляду поняття «інвестиції» односторонньо та фрагментарно. Саме тому розгляд окремих властивостей та ознак цієї категорії ускладнює розуміння її цілісної системної дефініції.

Відомо, що історичною передумовою інвестицій стали відносини накопичення багатства, переважно у формі дорогоцінних металів задовго до появи капіталу як основного фактору виробництва. Одночасно відбулося зародження відносин накопичення у сфері матеріального виробництва у вигляді збільшення та удосконалення засобів праці. Розвиток грошового обігу супроводжувався накопиченням грошей. Ці явища на початковому етапі розвивалися як окремі, невзаємопов'язані між собою процеси, хоча за внутрішнім змістом вони відображали окремі сторони формування відносин інвестування. Отже, накопичення багатства у грошовій формі є передумовою початкового накопичення капіталу, що відіграє важливу роль у генезисі капіталу. Своєю чергою, генезис капіталу в формі торгового, лихварського, а пізніше виробничого став об'єднуючим початком для початкових форм інвестування та трансформував їх в єдиний багатоаспектний процес накопичення капіталу. Отже, інвестиції від самого початку формувалися як багатоплановий і багатоаспектний процес, який тісно взаємопов'язаний із виникненням та розвитком капіталу.

Відкриті Ф. Кене на прикладі сільського господарства відносини відтворення дозволяють встановити внутрішній взаємозв'язок накопичення із постійною відновлюваністю відносин виробництва, розподілом, обміном та споживанням матеріальних благ, економічних ресурсів і капіталу. Розгляд накопичення як органічної частини відносин відтворення дозволяє зробити висновок про його провідну роль у забезпеченні неперервності суспільного виробництва.

Наступний етап уточнення сутності категорії інвестиції відбувався при розробці класичною економічною теорією засад розширеного суспільного відтворення. Доказом цієї думки є те, що А. Сміт вперше дослідив засади переходу від простого до розширеного відтворення та провідну роль накопичення капіталу в цьому процесі. Надалі Д. Рікардо обґрунтував ідею про відтворювальну природу накопичення та на основі розвитку ідеї А. Сміта представив процес накопичення капіталу в найбільш розширеному вигляді, а також вперше використав термін «інвестування» щодо капіталу.

К. Маркс вперше розглядав накопичення капіталу як системний макроекономічний процес, у якому органічно взаємопов'язано матеріально-речовий та вартісний аспекти відтворення. У результаті зазначених вище досліджень класиків процес накопичення капіталу став сутнісною основою неперервності процесу відтворення в єдності всіх його фаз, а, отже, виступив передумовою інвестування.

У працях Дж. С. Міля, Ф. Бастія, Ж.-Б. Сея інвестиції розглядали більш широко як будь-які вкладення капіталу з метою одержання доходу, а в працях маржиналістів і неокласиків – як переважно грошові відносини, як грошовий потік, який досліджено на мікроекономічному рівні. У працях Дж. М. Кейнса та його послідовників інвестиції почали розглядати в якості системного макроекономічного процесу, який передбачає активне державне регулювання інвестиційних процесів з метою забезпечення макроекономічної рівноваги.

Зазначимо, що розвиток інвестування супроводжувався розширенням об'єктів, фінансових джерел та сфер його поширення, ускладненням інвестиційної інфраструктури, збільшенням числа суб'єктів інвестиційної діяльності, що зумовило перехід до розгляду інвестицій як складного системного поняття. Ця категорія може розглядатися в двох аспектах. З одного боку, вона охоплює безліч конкретних різновидів інвестицій, які істотно відрізняються за джерелами, об'єктами, інфраструктурою, суб'єктною структурою та інвестиційними механізмами. Із цієї точки зору інвестиції виступають як конкретний феномен, який властивий окремому напрямку інвестиційної діяльності. З іншого боку, всі ці конкретні види інвестиційних процесів повинні розглядатися як окремі прояви єдиного загального процесу накопичення капіталу, який охоплює всі сфери національної економіки.

Це дає підстави вважати, що категорія інвестицій є конкретно-загальним феноменом.

Це самостійна економічна категорія із властивими їй змістом та сутнісними ознаками. Із цієї точки зору інвестиції є процесом накопичення та розширеного відтворення суспільного капіталу, які розглядаються в якості цілісної єдиної складної системи. Таке накопичення здійснюється у різних формах господарюючими суб'єктами з метою досягнення відповідних цілей. Однак при цьому інвестиції є загальним змістовним моментом усіх напрямів розширеного відтворення національного продукту та розвитку національної економічної системи. З цієї точки зору інвестиції утворюють складну багаторівневу, багатосуб'єктну та багатооб'єктну систему відносно щодо накопичення суспільного капіталу в національній економіці. Одночасна конкретність та загальність інвестицій є їх важливою системною властивістю як органічної частини системи національного розширеного відтворення.

Наступною особливістю інвестицій є те, що для них властива необхідність побудови в організації так званої екосистеми процесу інвестування. Ускладнення інвестиційних процесів на рівні підприємства зумовлює ситуацію, за якої виникає необхідність залучення до їх реалізації значної кількості інфраструктурних організацій, що надають різні аналітичні, проектні, розрахункові, прогностичні, фінансові та інші послуги в організації інвестування. Очевидно, що задоволення інтересів численних стейкхолдерів та забезпечення їх цілеспрямованої діяльності вимагають єдиного екосистемного підходу до управління процесом інвестування.

Узагальнення еволюції теорії інвестицій дозволило виявити їх особливу роль у забезпеченні неперервності розширеного відтворення в національній економіці. Це дає змогу не лише говорити про значимість інвестицій для здійснення розширеного відтворення, але й розкрити атрибутивність інвестицій для розвитку національної економіки. Інвестиції є невід'ємною частиною, необхідною умовою, без якої процес розширеного відтворення існувати та розвиватися неспроможний. Інвестиції є закономірним, внутрішньо необхідним, об'єктивним й істотним процесом, без якого неможливо забезпечити зростання національної економіки і суспільного прогресу. Отже, інвестиції є обов'язковою умовою для нормального розвитку розширеного відтворення, а дезінвестиції або пасивна інвестиційна поведінка суб'єктів господарювання виступає як дисфункція, яка порушує нормальний процес відтворення. Звідси випливає, що інвестиції є процесом, який зумовлює самоформування, іс-

нування та розвиток суспільного капіталу, що розкриває головну його сутнісну особливість як самозростаючої авансованої цінності (вартості), а саме – механізм такого самозростання. Отже, інвестиції можна розглядати як сутнісний момент формування, функціонування і процес саморозвитку капіталу як виробничого фактора ринкової економіки. Інвестиції також є складовою економічного зростання та соціально-економічного розвитку як будь-якої національної системи, так і світової економіки.

Важливою особливістю інвестицій є їх інноваційна природа. Це означає, що для інвестицій внутрішньо притаманні інновації, тобто, вкладення в новітні об'єкти та передові технології, адекватні для викликів цифрової трансформації економіки. Саме тому інноваційна внутрішня сутність інвестиції є важливою сутнісною характеристикою цієї економічної категорії в умовах інформаційної економіки. Водночас актуалізації концепції сталого розвитку, циркулярної економіки передбачає забезпечення сталого інвестування на основі підвищення екологічності економічного розвитку на основі стандартів ESG-розвитку [22]. В умовах економіки знань пріоритетними напрямками спрямування інвестиційного капіталу є вкладення в основний та людський капітали з метою забезпечення розвитку генної інженерії, біоінженерії, інформаційних, когнітивних і комунікаційних технологій, штучного інтелекту, які спроможні забезпечити проривний розвиток економіки країни в період повного відновлення, що сприятиме зниженню невизначеності розвитку.

Однак обґрунтована К. Марксом історична тенденція капіталістичного накопичення, яка відображає закон руху капіталістичного способу виробництва, зберігає свою актуальність, теоретичну та методологічну значимість і в нинішніх економічних реаліях. Якісний та кількісний розвиток інвестицій характеризує та визначає тенденції розвитку глобальної та національної економічних систем. Цей розвиток характеризує нелінійний, зворотний та поступальний характер. Серед причин, які зумовлюють нелінійність процесу інвестування, слід виокремити наступні: мінливість та невизначеність стану національної економіки, високі ризики внаслідок ведення війни з російським агресором, відсутність гармонізації інтересів суб'єктів інвестування та інших стейкхолдерів, невідповідність інституціонального середовища розвитку інвестиційного процесу, відсутність цивілізованої інфраструктури інвестиційного ринку тощо. За таких умов всередині відносин інвесту-

вання відбувається виникнення та вирішення цілої системи економічних протиріч, виникають явища дезінвестування, пасивної інвестиційної поведінки, порушення інвестиційного циклу, явища інвестиційної дисфункції. Вирішення протиріч спрямовано на згладжування інвестиційної циклічності, перетворення інвестицій у неперервний потік, якісне та кількісне удосконалення інвестиційного процесу. Динаміка інвестицій є індикатором стану національної економіки підприємницької активності основних суб'єктів цього процесу. Отже, системно-синергетичний підхід до дефініції інвестицій дозволяє тлумачити їх як складну, багаторівневу та багатоаспектну систему, що саморозвивається.

Системний підхід до розуміння категорії інвестиції дає змогу виділити характеристику їх економічної сутності, яка найбільш повно розкривається саме в умовах цифрової економіки. Оптимальне функціонування складної багаторівневої багатоелементної системи можливе лише на основі чіткої побудови інформаційного взаємозв'язку між її складовими елементами. Функціонування таких систем в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього середовища вимагає побудови інформаційних взаємозв'язків, інформаційних моделей багатоваріантного розвитку на основі одержання результатів із певною часткою імовірності. Очевидно, що інформаційне забезпечення функціонування складних систем, які саморозвиваються, можливе на основі сучасних цифрових технологій.

Вважаємо, що важливою сутнісною характеристикою інвестицій є їх інформаційна природа. Цифровізація економіки вимагає переосмислення та уточнення сутнісних характеристик базових понять економічної теорії. Цифрові трансформації розвивають сутність інвестування, змінюють його елементи, процедуру обґрунтування та прийняття управлінських рішень, реалізацію інвестиційного процесу, суб'єктно-об'єктну структуру, а також вимагають збільшення вкладень у нематеріальні та інформаційно-цифрові активи, знання і людський капітал [23, 24].

Зазначимо, що цифрові платформи та технології сприяють мінімізації трансакційних витрат та прискорюють здійснення комунікативних та бізнес-процесів в інвестиційній діяльності суб'єктів. Отже, на сьогодні важливо розглядати напрями активізації інвестиційної діяльності в національній економіці, окремих галузях чи господарюючих суб'єктах на основі інформаційно-комунікативних технологій її організації.

У цифровій економіці саме інформація стає фундаментальною основою всіх економічних явищ та процесів. Отже, можна запропонувати дефініцію інвестицій як відновлюваний неперервний процес руху інформації, яка постійно оновлюється та має цілеспрямований характер. Очевидно, що такий рух інформації створює очікувану цінність результату процесу інвестування, що визначається дисконтуванням потоку ймовірнісних прогнозних майбутніх доходів, одержаних від об'єкта інвестування, які й будуть виступати в якості результату інвестицій. Вважаємо, що цифрова трансформація національної економіки формує відповідний техніко-технологічний базис для ефективного функціонування інвестиційного процесу, а саме створення єдиної цифрової моделі інвестування, у якій підготовка, здійснення, супровід та повернення вкладених коштів становлять єдиний цифровий інформаційний процес.

Розуміння інвестицій як процесу кругообігу цілеспрямованої інформації є відтворенням у якісно новому вигляді процесу економічних відносин. Очевидно, що інформація, представлена у різних структурних складових цифрової інвестиційної екосистеми, дозволяє забезпечити оперативність протікання інвестиційних процесів, новий рівень координації та взаємодії структурних елементів, що в кінцевому рахунку зумовлює значне скорочення витрат функціонування, органічну гармонізацію матеріальних і фінансових потоків, підвищення прозорості та передбачуваності результатів і підвищення ефективності процесу інвестування.

Висновки. На основі узагальнення еволюції теорії інвестування можна зробити висновки, що інвестиційний процес відтворення суспільного капіталу, на якому базується економічний розвиток, змінюється в рамках історичної трансформації всієї системи економічних відносин. На початку такої еволюції інвестиційний процес виступав як внутрішній елемент економічного розвитку. Надалі відбулося перетворення капіталу в основний драйвер індустріального розвитку, інвестиційний процес перетворився в самостійний системоутворювальний процес інноваційного розвитку капіталу. За таких обставин інвестування якісно вдосконалювалося, згідно з викликами індустріального розвитку економіки.

Доведено, що найвищий рівень обґрунтованості та результативності для дослідження категорії інвестицій має системно-синергетична методологія, оскільки дозволяє поглибити уявлення про категорію інвестицій.

Вона утворює цілісну впорядковану множину суб'єктів та об'єктів, які перебувають в екосистемному взаємозв'язку та взаємозалежності із базовим процесом інвестування. Цю множину можна класифікувати за різними критеріями, однак вона складає єдину органічну цілісність, результатом функціонування якої є накопичення капіталу в процесі розширеного відтворення.

Системно-синергетична методологія враховує інформаційну та екосистемну природу сучасного інвестиційного процесу, сутність якої як складної багаторівневої, багатооб'єктної системи, яка саморозвивається, розкривається в умовах цифрової трансформації. На сьогодні інвестування є процесом, який забезпечує формування, існування та розвиток суспільного капіталу, що відображає нелінійні тенденції руху та розвитку економічної системи, а також є механізмом здійснення інновацій суб'єктами господарювання, що базується на неперервному потоці цілеспрямованої інформації, яка постійно оновлюється.

Обґрунтовано, що інвестиції - це самостійна економічна категорія, яка є процесом накопичення та розширеного відтворення суспільного капіталу, що розглядається в якості цілісної єдиної складної системи. Таке накопичення здійснюється суб'єктами господарювання у різних формах з відмінними цілями та різноманітними способами. Інвестиції характеризують усі напрями розширеного відтворення національного продукту і розвитку національної економічної системи. Саме тому інвестиції утворюють складну багаторівневу, багатосуб'єктну і багатооб'єктну систему відносин щодо накопичення суспільного капіталу в національній економіці.

Однією із вимог активізації інвестиційних процесів на макро-, мезо-, мікрорівнях в сучасних умовах є створення відповідної екосистеми організації процесу інвестування, результативне функціонування якої досягається за умови повного задоволення інтересів усіх стейкхолдерів та забезпечення їх цілеспрямованої діяльності на основі екосистемного підходу до управління процесом інвестування. Крім того, в умовах актуалізації концепції сталого розвитку, циркулярної та «зеленої економіки» існує необхідність розвитку сталого інвестування на основі стандартів ESG-розвитку, що, відповідно, вносить зміни до пріоритетів розвитку відповідних форм інвестицій, оцінювання ефективності інвестиційних вкладень із обов'язковим виокремленням у якості результуючого показника екологічного ефекту тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пучок М. С., Василенко А. В. Інвестування в Україну під час війни: тенденції та перспективи. IV Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми на перспективи». Секція 3. Інновації та підприємництво як основа економічного зростання країни. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279892>.

2. Остапів Л. Як зберегти гроші та куди інвестувати під час війни: URL: <https://prometheus.org.ua/blog/adviceliubomyrostopiv/>

3. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

4. Шевченко Л. І., Ніка О. І., Хом'як О. І., Дем'янюк А. А. Новий словник іншомовних слів близько 40000 слів і словосполучень: за ред. Л. І. Шевченко. К.: АРІЙ. 2008. 672 с.

5. Коваленко О., Коваленко В. Політика меркантилізму як захист фінансової системи в умовах глобалізації. Вісник Львівського університету. 2012. Вип. 47. С. 242-249. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/6835/6843>

6. Жук В. М., Мельничук Б. В., Остапчук С. М. Фізіократична доктрина розвитку бухгалтерського обліку: колективна монографія. К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». 2015. 234 с.

7. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй: переклад Олександра Васильєва. К.: Наш Формат. 2018. 722 с.

8. Mill John Stuart. Principles of Political Economy with Some of their Applications to Social Philosophy. London: John W. Parker. URL: <http://digamoo.free.fr/mill1848-1.pdf>

9. Маркс К. До критики політичної економії. Державне видавництво України. 1926. URL: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1859/m-kritique-ep.htm>

10. Walras Léon. Elements of Theoretical Economics or The Theory of Social Wealth. Cambridge University Press, 2014. URL: <http://digamo.free.fr/walras96.pdf>

11. Забарна Е. М., Задорожнюк Н. О., Волкова Н. І. та ін. Економічна теорія: тенденції та розвитку системи економічних Е457 ідей: монографія. Оdesa: Астропринт. 2018. 392 с.

12. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan and Co. 8th ed. 1920. URL: <https://eet.pixelonline.org/files/etranslation/original/Marshall,%20Principles%20of%20Economics.pdf>

13. Keynes J. M. General theory of employment, interest and money. 1936. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_keynestheoryofemployment.pdf

14. Harrod R. F. Towards a Dynamic Economics. London: Macmillan, 1948. URL: <http://tankona.free.fr/harrod1948.pdf>

15. Harrod, R. F. (1960). Second Essay in Dynamic Theory. Economic Journal, 1960. Vol. 70(278). P. 277–293.

16. Hicks J. R. Methods of Dynamic Economics, Oxford: Clarendon, 1985. 173 p.

17. Thomas C. Leonard. John Bates Clark as a Pioneering Neoclassical Economist. URL: <https://www.princeton.edu/~tleonard/papers/Clark.pdf>

18. Jesus Huerta de Soto. Money, bank credit, and economic cycles. URL: <https://www.mises.at/static/literatur/Buch/huerta-de-soto-money-bank-credit-and-economic-cycles.pdf>

19. Кузьменко В. Австрійська школа політичної економії в обґрунтуванні теорій інноваційного розвитку та прагматології людських інтересів і свобод. Наукові записки НаУКМА. 2020. Економічні науки, 5 (1). С.76–81. URL: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.20205.1.76-81>

20. Stebliv H. Y., Tuvakova N. V. Keynesianism and monetarism as theoretical and methodological constructions of financial and credit system. Financial and credit activity problems of theory and practice. 2019. Vol. 2 (29): 412-418. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171860>

21. Поліщук Є. А. Інституціональні аспекти у методології дослідження інвестиційного ринку. Ефективна економіка. 2015. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/88.pdf

22. Бондаренко Л., Блавт А. Акценти інвестування у сталий розвиток на принципах ESG в умовах воєнного стану в Україні. Економіка та суспільство. 2024. Вип. (59). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-48>

23. Федулова Л. І., Ємельяненко Л. М. Інвестування в цифрову економіку: глобальні тенденції та практика України. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 6-13. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.4.6>

24. Сенкевич О. Ф. Інвестиційна складова у сприянні розвитку цифрової економіки та суспільства. Економічні горизонти. 2019. Вип. 4(11). С. 55–64. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(11\).2019.209520](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(11).2019.209520)

REFERENCES

1. Puchok, M. S., Vasylenko, A. V. (2023). Investuvannya v Ukrainu pid chas vjini: tendenciyi ta perspektivi [Investing in Ukraine during the war: trends and perspectives]. IV International Scientific and Practical Conference «Business, Innovations, Management: Prospective Problems». Available at: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279892>.

2. Ostapiv, L. Yak zberegiti groshi ta kudi investuvati pid chas vjini [How to save money and where to invest during the war]. Available at: <https://prometheus.org.ua/blog/adviceliubomyrostopiv/>

3. Agrarnij sektor Ukraini u 2023 roci: skladovi stiykosti, problemi ta perspektivni zavdannya [The agricultural sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems and prospective tasks]. Available at: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

4. Shevchenko, L., Nika, O., Khomyak, O. (2008). Novij slovník inshomovnih sliv blizko 40000 sliv i slo-

vospoluchen [New dictionary of foreign words about 40,000 words and phrases]. K.: ARY. 672 p.

5. Kovalenko, O., Kovalenko, V. (2012). Politika merkantilizmu yak zahist finansovoyi sistemi v umovah globalizaciyi [The policy of mercantilism as protection of the financial system in the conditions of globalization]. Bulletin of Lviv University. Issue 47. P. 242–249. Available at: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/6835/6843>

6. Zhuk, V., Melnychuk, B., Ostapchuk, S. (2015). Fiziokraticzna doktrina rozvitku buhgalterskogo obliku: kolektivna monografiya Physiocratic doctrine of the development of accounting: collective monograph [Physiocratic doctrine of the development of accounting: collective monograph]. K.: National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», 234 p.

7. Smith, A. (2018). Bagatstvo narodiv. Doslidzhennya pro prirodu ta prichini dobrobutu nacij [The wealth of nations. Research on the nature and causes of the well-being of nations]. Translated from Oleksandr Vasiliev. K.: Nash Format, 722 p.

8. Mill John Stuart. Principles of Political Economy with Some of their Applications to Social Philosophy. London: John W. Parker. Available at: <http://digamoo.free.fr/mill1848-1.pdf>

9. Marks, K. (1926). Do kritiki politichnoyi ekonomiyi [To criticism of political economy]. Derzhavne vidavnicтво Ukrayini [State Publishing House of Ukraine]. Available at: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1859/m-kritique-ep.htm>

10. Walras Léon (2014). Elements of Theoretical Economics or The Theory of Social Wealth. Cambridge University Press. Available at: <http://digamoo.free.fr/walras96.pdf>

11. Zabarna, E., Zadorozhniuk, N., Volkova, N. (2018). Ekonomichna teoriya: tendenciyi ta rozvitok sistemi ekonomichnih E457 idej: monografiya [Economic theory: trends and development of the system of economic E457 ideas: monograph]. Odesa: Astroprint. 392 p.

12. Marshall, A. Principles of Economics. London: Macmillan and Co. 8th ed. 1920. Available at: <https://eet.pixelonline.org/files/etranslation/original/Marshall,%20Principles%20of%20Economics.pdf>

13. Keynes, J. M. (1936). General theory of employment, interest and money. Available at: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_keynestheory-ofemployment.pdf

14. Harrod, R. F. (1948). Towards a Dynamic Economics. London: Macmillan. Available at: <http://tankona.free.fr/harrod1948.pdf>

15. Harrod, R. F. (1960). Second Essay in Dynamic Theory. Economic Journal. Vol. 70 (278). P. 277–293.

16. Hicks, J. R. (1985). Methods of Dynamic Economics. Oxford: Clarendon. 173 p.

17. Thomas, C. Leonard. John Bates Clark as a Pioneering Neoclassical Economist. Available at: <https://www.princeton.edu/~tleonard/papers/Clark.pdf>

18. Jesus Huerta de Soto. Money, bank credit, and economic cycles. Available at: <https://www.mises.at/static/literatur/Buch/huerta-de-soto-money-bank-credit-and-economic-cycles.pdf>

19. Kuzmenko, V. (2020). Avstrijska shkola politichnoyi ekonomiyi v obgruntuvanni teorij innovacijnogo rozvitku ta prakseologiyi lyudskih interesiv i svobod [The Austrian school of political economy in substantiating theories of innovative development and praxeology of human interests and freedoms]. Scientific notes of NaUKMA, Economic Sciences, 5(1). P.76–81. Available at: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.20205.1.76-81>

20. Stebliv, H. Y., Tuvakova, N. V. (2019). Keynesianism and monetarism as theoretical and methodological constructions of financial and credit system. Financial and credit activity problems of theory and practice. Vol. 2(29):412-418. Available at: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171860>

21. Polishchuk, E. A. (2015). Institucionalni aspekti u metodologiyi doslidzhennya investicijnogo rinku [Institutional aspects in the methodology of investment market research]. Efektivna ekonomika [Efficient economy]. No. 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/88.pdf

22. Bondarenko, L., Blavt, A. (2024). Akcenti investuvannya u stalij rozvitok na principah ESG v umovah voyennogo stanu v Ukrayini [Accents of investing in sustainable development based on ESG principles in the conditions of martial law in Ukraine]. Ekonomika ta suspilstvo [Economy and society]. (59). Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-48>

23. Fedulova, L. I., Yemelyanenko, L. M. (2020). Investuvannya v cifrovu ekonomiku: globalni tendenciyi ta praktika Ukrayini [Investing in the digital economy: global trends and practice of Ukraine]. Ekonomika ta derzhava [Economy and the state]. No. 4. P. 6-13. Available at: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.4.6>

24. Senkevich, O. F. (2019). Investicijna skladova u spriyanni rozvitku cifrovoyi ekonomiki ta suspilstva [Investment component in promoting the development of the digital economy and society]. Ekonomichni gorizonti [Economic horizons]. Vol. 4(11), P. 55–64. Available at: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(11\).2019.209520](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(11).2019.209520)

Theoretical basis of investments and investment activity research

Sandulskyi R.

The article is devoted to the generalization of the main provisions of the leading economic theories in the field of investment, the main stages of the development of the investment process research theory are systematized. The purpose of the article is to study the evolution and systematization of the theoretical foundations that reveal the essence of investment relations, and their deepening of the theory in the context of the concept of sustainable development actualization, the knowledge economy, and the formation of the information economy.

It has been proven that there is a close internal connection between investments and innovations, leading investments in ensuring economic growth and the transition to the technological structure of Industry 4.0, implementing structural and institutional transforma-

tions, digitizing the investment process, overcoming the negative impact of the Covid-19 pandemic, military conflicts, etc.

The author critically reviewed the position of the leading economic schools in the field of investment and made a conclusion regarding the development of the investment activity research theory, as well as changes in the investment behavior of business entities. The methodological approaches of the classical, neoclassical, Keynesian, and institutional economic schools, which are set forth in the theories of investment and accumulation, are systematized, revealing the issue of the investment process transformation under the influence of endogenous and exogenous factors.

It was concluded that the investment process of reproduction of social capital, on which economic development is based, changes within the historical transformation of the entire system of economic relations, which led to the improvement of investment quality in accordance with the challenges of the economy industrial development. It has been proven that the system-synergistic methodology has the highest level of validity and effectiveness for researching the investment category, as it allows to deepen the understanding of the investment category.

The author emphasizes that the system-synergistic methodology takes into account the information

and ecosystem nature of the modern investment process, which reflects the non-linear trends of movement and development of the economic system, and is also a mechanism for innovation by business entities. It is substantiated that investment is an independent economic category, which represents the process of accumulation and extended reproduction of social capital, which are considered as a single integrated complex system. It is argued that investments represent a complex multi-level, multi-subject and multi-object system of relations regarding the accumulation of social capital in the national economy.

It has been proven that the development of investment processes at the macro-, meso-, and micro levels in modern conditions requires the creation of an appropriate ecosystem for the organization of the investment process, the effective functioning of which is achieved under the condition of full satisfaction of all stakeholders interests. It was highlighted that in the context of the actualization of the sustainable development concept, circular and green economy, it is necessary to ensure the implementation of sustainable investment in order to increase socially responsible economic development based on ESG development standards.

Key words: investment theories, investment process, investment, investment ecosystem, sustainable investment, digitalization.

Copyright: Сандульський Р.П. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Сандульський Р.П.

<https://orcid.org/0009-0001-6015-4154>